

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Joanny Elżbiety Sikora-Alickiej
pt. „Efektywność działalności polskich szpitali klinicznych”**

1. Uwagi ogólne

Rozprawa doktorska pt. „Efektywność działalności polskich szpitali klinicznych” została przygotowana przez Panią mgr Joannę Elżbietę Sikorę-Alicką pod kierunkiem naukowym promotora – Pani dr hab. Teresy Kamińskiej, profesor Uniwersytetu Gdańskiego oraz promotora pomocniczego – Pani dr Aldony Uziębło z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Recenzję rozprawy przedstawiam w układzie następujących aspektów:

- tematyka, cel, hipotezy i metody badawcze,
- struktura pracy,
- wartość naukowa,
- warstwa formalno-techniczna,
- ocena końcowa.

2. Tematyka, cel, hipotezy i metody badawcze

Tematyka badawcza rozprawy dotyczyła oceny efektywności działalności polskich szpitali klinicznych funkcjonujących na terenie Polski w latach 2012-2016. Szpitale kliniczne pełnią szczególną rolę w systemie ochrony zdrowia, wynikającą z łączenia działalności leczniczej, dydaktycznej i badawczej. W Polsce szpitale kliniczne realizują ponad 25% usług medycznych, w tym 75% usług wysokospecjalistycznych. Wobec ograniczonej zasobów finansowych systemu ochrony zdrowia, stale rosnących kosztów świadczeń zdrowotnych oraz specyficznej roli szpitali klinicznych, ocena efektywności funkcjonowania tego rodzaju placówek medycznych ma istotne znaczenie w kontekście sprawności systemu ochrony zdrowia. Problematykę naukową podjętej w recenzowanej pracy należy więc ocenić za odpowiednią dla uczynienia z niej przedmiotu rozprawy doktorskiej.

Praca została umiejscowiona w dyscyplinie ekonomia i finanse w dziedzinie nauki społeczne. Istotę zamierzenia badawczego podjętego w rozprawie charakteryzują cele i hipotezy badawcze, które determinują wybór metody i ścieżkę postępowania badawczego. Autorka zdefiniowała cel pracy w trzech wymiarach:

- 1) Cel poznawczy to efektywność działalności szpitali klinicznych w Polsce, z uwzględnieniem wszystkich sfer ich działalności.
- 2) Cel metodyczny jako opracowanie modelu do wielokryterialnej oceny efektywności funkcjonowania polskich szpitali klinicznych. Stanowić on będzie jednocześnie próbę identyfikacji głównych zmiennych warunkujących efektywność tych specyficznych jednostek poprzez adaptację metody DEA.
- 3) Natomiast cel aplikacyjny to opracowanie szeregu rozwiązań i rekomendacji dla praktyki gospodarczej, w tym także dla Ministerstwa Zdrowia, dotyczących sposobu zmiany systemu oceny SPZOZ, ze wskaźnikowej oceny kondycji finansowej na sporządzony model.

Cele pracy zostały określone prawidłowo. Podobnie, część rozprawy zawierająca hipotezy, została sformułowana jednoznacznie i przejrzysto. Dążąc do osiągnięcia sformułowanych w pracy celów oraz weryfikacji postawionych hipotez badawczych, Autorka wykorzystwała adekwatne dla dyscypliny ekonomia i finanse metody i narzędzia badawcze.

W pracy nie znalazłam elementów, które budziłyby jakiegokolwiek merytoryczne wątpliwości, niemniej w dalszej części recenzji formułuję kilka pytań do Doktorantki, bardziej w charakterze nawiązania dysputy naukowej, niż zastrzeżeń. Chciałabym podkreślić, że kolejność zagadnień nie wynika z ich ważności, a jedynie z chronologii ich występowania w pracy.

3. Struktura pracy

Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia (obejmujących 185 stron), referencji literaturowych (355 pozycji) oraz technicznych dodatków, takich jak: spisy tabel i rycin oraz dodatkowych informacji (spisu publikacji własnych, udziału w projektach badawczych). Całość pracy (obejmująca streszczenie oraz abstrakt w języku angielskim) zamyka się w 235 stronach.

Przedstawiona do recenzji praca jest opracowaniem w typowym układzie z podziałem na część literaturową oraz wyniki badań własnych. Część teoretyczna obejmuje analizę

krytyczną literatury przedmiotu, w tym 236 pozycji książkowych i artykułów napisanych w języku polskim oraz angielskim, 23 aktów normatywnych. Część empiryczna to opracowanie szeregu rozwiązań i rekomendacji dla praktyki gospodarczej, w tym także dla Ministerstwa Zdrowia, dotyczących sposobu zmiany systemu oceny SPZOZ.

W rozdziale pierwszym pt. „Efektywność – istota, typologia i pomiar”, Autorka przedstawiła wymiar teoretyczny rozprawy koncentrując uwagę na definicjach efektywności oraz terminach pokrewnych, takich jak skuteczność, wydajność, innowacyjność czy też konkurencyjność. Pokróćce charakteryzuje odmiennność sektora ochrony zdrowia od rynku dóbr konsumpcyjnych powołując się na ważną pracę Noblisty Arrowa. Przywołuje różne podejścia do problematyki efektywności w świetle poszukiwania optymalizacji poprzez punkt równowagi między przeciwstawnymi celami efektywności oraz równości i sprawiedliwości społecznej. Prezentując różnorodne parametry pomiaru efektywności Autorka skoncentrowała uwagę na efektywności technicznej, ogólnej oraz alokacyjnej w mniejszym zaś stopniu efektywności kosztowej co jest pewnym ograniczeniem zaprezentowanej pracy doktorskiej. Ta ostatnia jest głównym elementem analiz wykonywanych w procesie przygotowania refundacji produktów farmaceutycznych oraz wyrobów medycznych.

W drugim rozdziale pt. „Działalność szpitali klinicznych w Polsce”, Autorka skoncentrowała uwagę na zdefiniowaniu uwarunkowań systemowych w jakim funkcjonują szpitale kliniczne w Polsce (formalno-prawnych, ekonomiczno-organizacyjnych i finansowych) oraz analizie opisowej podmiotów funkcjonujących w Polsce w latach 2012-2016. We wstępie do rozdziału przedstawiła wydatki bieżące na ochronę zdrowia, a w wiodącej jego części: stan prawny, warunki finansowania usług zdrowotnych (w tym szpitali i świadczeń szpitalnych), źródła finansowania w kontekście modelowego podejścia (od modelu Bismarcka do modelu Beveridge’a) oraz różnorodne formy udziału organów administracji centralnej oraz władz samorządowych. W dalszej kolejności Autorka precyzyjnie określa przedmiot swoich badań, stanowiący szpitale kliniczne, funkcjonujące w Polsce we wskazanym horyzoncie czasowym (2012-2016). Szpitale kliniczne zdefiniowano na podstawie Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 15 października 2001 r., w sprawie wykazu szpitali klinicznych oraz państwowych uczelni medycznych i państwowych uczelni prowadzących działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych właściwych do przejęcia uprawnień organu założycielskiego (Dz. U. 2001 nr 135 poz. 1525). Autorka włączyła do badania 41 szpitali klinicznych. Przedmiotem analiz było sprawozdania statystyczne o symbolu MZ 03.

W tym samym rozdziale Autorka dokonała analizy Bilansu oraz Rachunek zysków i strat włączonych do badania placówek medycznych. Wykorzystała do tego standardowe parametry oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej szpitali w szczególności zyskowności: aktywów (%), działalności operacyjnej (%), netto (%), płynności: bieżącej, szybkiej, efektywności: rotacji zobowiązań w dniach, rotacji należności w dniach oraz zadłużenia: wypłacalności, zadłużenia aktywów. Jednym z uwidoczniionych zależności był wysoki poziom zyskowności netto, zyskowności działalności operacyjnej, aktywów, oraz płynności bieżącej, szybkiej przy niskiej wartości wskaźnika rotacji zobowiązań i zadłużenia aktywów. W wyniku przygotowanych analiz zaprezentowano w pracy **ranking szpitali na podstawie wskaźników ekonomiczno-finansowych**. Na uwagę zasługują słuszne wskazania do ogłoszenia upadłości, kiedy jest zagrożenie możliwości kontynuacji działalności – nawet gdyby cały majątek jednostki został sprzedany bowiem nie wystarcza środków na spłatę zobowiązań.

W rozdziale trzecim pt. „Założenia metodyczne badania efektywności metodą Data Envelopment Analysis” Autorka przedstawiła metodologię badań efektywności metodą **Data Envelopment Analysis** oraz wyniki przeglądu literatury przedmiotu pokazujące zakres wykorzystania tej metody w badaniach sektora ochrony zdrowia. Ponadto Autorka przedstawiła proces doboru zmiennych do modelu korzystając przy tym z dostępnej metodologii oraz danych badanych placówek.

Kolejny, czwarty rozdział, pt. „Aplikacja metody Data Envelopment Analysis w ocenie szpitali klinicznych” Autorka poświęciła na sporządzenie analizy porównawczej efektywności badanych szpitali klinicznych w ujęciu statycznym i dynamicznym. Autorka przeprowadziła dwuczynnikową dekompozycję indeksu Malmquista celem identyfikacji predyktora zmiany produktywności. Na uwagę zasługuje **autorskie podejście oparte o określony dobór zmiennych do modelu oceny bazujący na nieparametrycznej metodzie DEA, window DEA i indeksie Malmquista**. W wyniku wykonanych badań Autorka oceniła krytycznie dotychczasowe podejście oparte na analizie wskaźnikowej, które kładzie nacisk na ocenę kondycji finansowej. Wskazując konieczność analizy zdolności operacyjnych szpitali, na podstawie przeprowadzonych badań, Autorka rekomenduje wprowadzenie do procesu konstruowania systemowych ocen nowych zasad takich jak:

- 1) „celowości - narzędzia oceny (nawet jeżeli pod postacią wskaźnika) powinny być konstruowane do pomiaru konkretnego i istotnego obszaru działalności jednostki;

- 2) porównywalności - rozumianej jako zapewnienie możliwości dokonania oceny otrzymanych wyników na tle innych, porównywalnych dla danego sektora oraz z ogólnosektorowymi wartościami wzorcowymi,
- 3) przyczynowości – należy przyjąć obowiązek łączenia ze sobą jedynie tych wielkości, które tworzą wspólnie logiczne związki oraz pozwalają na wzajemną interpretację, w miarę możliwości, przyczynowo-skutkową”.

Jednym z interesujących wniosków jest stwierdzenie: „Obecnie stosowane metody oceny efektywności pomijają także efektywność wykorzystywania zasobów rzeczowych czy osobowych, uznając prymat wyniku finansowego”. Jest to zbieżny wniosek z innym postawionym przez Autorkę który dowodzi, że sposób przypisania wskaźnikom ekonomiczno-finansowym punktowych ocen w Rozporządzeniu zniekształca obraz sytuacji szpitali klinicznych. Po czym słusznie dodaje, iż „pogarszające się wyniki finansowe nie przekreślają zwiększenia efektywności działalności”.

W zakończeniu Autorka odniosła się do postawionych celów rozprawy i wskazała odpowiedzi na postawione pytania badawcze.

Układ pracy jest prawidłowy. Kolejność poszczególnych części (rozdziałów) pracy jest właściwa, a tematy zostały omówione w sposób wyczerpujący.

4. Wartość naukowa

Rozprawa doktorska Pani mgr Joanny Elżbiety Sikory-Alickiej odpowiada na potrzeby badawcze sektora ochrony zdrowia. Debata na temat oceny efektywności funkcjonowania placówek medycznych toczy się i każde nowe spojrzenie jest bardzo cenne – szczególnie takie, które wykazuje braki funkcjonujących standardów oraz pokazuje nowe rozwiązania. W tym zakresie bardzo ciekawe jest holistycznie spojrzenie Autorki na problem optymalizacji alokacji środków w ochronie zdrowia. Autorka zdaje się dostrzegać, iż wąskie definiowanie sukcesu przez pryzmat rachunkowości nie przystaje do misji realizowanej przez szpitale kliniczne, która powinna być określona przez efektywność w zakresie wykorzystania zasobów na rzecz skutecznego leczenia i ratowania życia. Na duże uznanie zasługuje zatem propozycja zastosowania analizy wielokryterialnej. Autorka opracowała własną metodę doboru zmiennych do modelu DEA. Naukową wartość dodaną pracy upatruję głównie w nowoczesnym spojrzeniu na metodologię oceny efektywności i łatwość jej modyfikacji względem potrzeb decydentów. Tym samym Autorka udowadnia, iż parametry mierzalne są po to aby nimi wspierać procesy decyzyjne odpowiednio do problemu badawczego. Można

a nawet trzeba definiować efektywność na wiele sposobów tak aby móc oceniać całokształt, a nie jedynie wybrany obraz rzeczywistości.

Wśród słabych punktów pracy chciałabym wyróżnić wykorzystanie danych sprzed pięciu lat oraz brak przejrzystości dotyczący opisu wykorzystywanych danych. Innym potencjalnym mankamentem przeprowadzonych analiz jest niewykorzystanie innych dostępnych danych dotyczących ekosystemu badanych podmiotów, takich jak: dane demograficzne, epidemiologiczne czy też danych dotyczących funkcjonowania podmiotów prywatnych. W dalszych badaniach polecam również zwrócić uwagę na kwestie związane z dostępem do danych pochodzących bezpośrednio od pacjentów. Jest to obecnie niezbędny element badania strony popytowej świadczeń zdrowotnych.

5. Warstwa formalno-techniczna

W pracy wykorzystano liczne i zróżnicowane źródła literaturowe. Pod względem językowym i redakcyjnym rozprawa doktorska jest bardzo poprawna. Praca została przygotowana starannie i czytelnym językiem. Pod względem formalno-technicznym rozprawa nie budzi zastrzeżeń.

6. Ocena końcowa

Reasumując, moim zdaniem rozprawa doktorska pt. „Efektywność działalności polskich szpitali klinicznych”, przygotowana przez Panią mgr Joannę Elżbietę Sikorę-Alicką spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim, dlatego występuję z wnioskiem o dopuszczenie rozprawy do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

